

JUSTIZMORD ESETEK A SPANYOL ÉS AZ OLASZ NYELVTERÜLETEKEN

KONZULENS: PROF. DR. HABIL. FENYVESI CSABA

KÉSZÍTETTE: MOLNÁR MAJA

PÉCS, 2024.

Nyilatkozat mesterséges intelligencia használatáról

A dolgozat szerzőjeként kijelentem, hogy a dolgozat elkészítéséhez nem vettem igénybe a mesterséges intelligencia eszközeit.

TARTALOM

- Bevezetés
- I. A justizmord fogalmi áttekintése
 - 1. A justizmord fogalma
 - 2. A justizmord formái
 - 3. A justizmord okai
- II. A justizmord története
 - 1. Kezdetek
 - 2. A középkor problémái
 - 3. Felvilágosodás, a kriminalisztika megjelenése
- III. Justizmord esetek különböző nyelvterületeken
 - 1. Spanyol nyelvű országok
 - 2. Olasz nyelvű országok
- IV. Justizmord esetek a spanyol nyelvterületeken
- V. Justizmord esetek az olasz nyelvterületeken
- VI. A spanyol és olasz nyelvterületek összevetése egymással
- VII. A spanyol és olasz nyelvterületek összevetése Magyarországgal
- Összegzés, konklúzió
- Irodalomjegyzék

Bevezetés

„A jog erő nélkül tehetetlen; az erő igazságosság nélkül zsarnoki.”¹

Blaise Pascal

A dolgozat kezdésére szánt idézet jól kifejezi azt, hogy a jog eszközeivel hatalmat lehet gyakorolni, hatni lehet az emberek életére. Ebből következően pedig lehet érzékelni, hogy amennyiben ez a hatalomgyakorlás igazságos módon történik, úgy egy előnyös hatást lehet gyakorolni az emberek életére, igazságot lehet szolgáltatni, ám ha az igazságosság követelménye nem teljesül, az súlyosan hátrányos következményeket okozhat akár több ember életében is.

Az idézet Blaise Pascal egykori francia tudóstól származik, akinek a neve ismerős lehet sokak számára a fizikai, matematikai tanulmányokból. Ezeken kívül azonban többek között filozófiával, vallással is foglalkozott, polihisztorként, mint sokan akkoriban – az 1600-as években – amikor ő élt. Kijelentése azonban évszázadokon átívelően is érvényben maradt, így a tőle származó idézet azt is kellőképpen kifejezi, hogy a jog és az igazság mindig együtt kell járjon, és ahogyan a tudomány fejlettsége éppen engedi, minden korban meg kell küzdeni ezért. Ugyanakkor fordítva is lehet értelmezni az összefüggést: az, hogy egy adott korban, egy adott társadalomban mennyire születnek helyes, pontos, igazságos jogi döntések, egyfajta minősítést ad az akkori társadalom állapotáról, jogrendszerének fejlettségéről. Emellett természetesen azt is számításba kell venni, hogy mivel az emberek tévednek, így az igazságszolgáltatásban dolgozó emberek is tévedhetnek. Így nem feltétlenül az egész rendszerben kell a hibát keresni, mivel nagyon sok esetben konkrét emberi hibáról van szó. Az ilyen eseteket fontos elemezni annak érdekében, hogy a későbbiek során tanulságként szolgáljanak.

Dolgozatomban ezért azzal kívánok foglalkozni, hogy mi a justizmord fogalma, és hogyan kapcsolódik ez a jog és az igazságosság kapcsolatához, illetve hogyan kapcsolódik a tudományok egyéb területeihez, emellett feltérképezném röviden a történetét, a gyakorlati jelentőségét, és hoznék néhány példát a való életből. Spanyol és olasz nyelvismeretem birtokában ezekről a nyelvterületekről vizsgálok eseteket.

¹ Blaise Pascal: Gondolatok, Budapest, Gondolat Kiadó, 1978., 72. oldal

A dolgozat célja a spanyol és olasz nyelvterületekről gyűjtött justizmord esetek elemzése, azokból a megfelelő tanulságok levonása annak érdekében, hogy a hasonló hibák felismerésére, illetve megelőzésére hívjam fel a figyelmet.

A justizmord fogalmi áttekintése

A justizmord fogalma

Ahhoz, hogy justizmord eseteket vizsgálhassak, elsőként ismernem kell ennek a fogalmát. Így a következőkben erről szeretnék beszélni.

A justizmord német kifejezés, amelyet valószínűleg August Ludwig von Schlözer használt először², ezzel a téves bírói ítéletekre utalva, a „justiz”=igazság és a „mord”=halál szavakból megalkotva. Ennek mentén a justizmord magyar szinonimái a „jogi halál”, „bírói halál” vagy „bírói gyilkosság”³ is lehet. Más nyelvekben is megvannak rá a megfelelő kifejezések, például az angolban „error of law”, „judicial error” vagy „miscarriage of justice”, az olaszban „errore giudiziario”-ként emlegetik.⁴

A „jogi halál” fogalmát kezdetekben a halálbüntetéssel járó téves bírói ítéletekhez kapcsolták. Később azonban kiterjesztették magukra a téves bírói ítéletekre, függetlenül a kiszabott büntetés mértékétől. Herrmann Mostar indokolta is ezt a kiterjesztést.⁵ A justizmord fogalom tehát a téves ítéletre, azon belül is a nem bűnös személy bűnösnek nyilvánítására, elítélésére utal. Érdekes megemlíteni azonban, hogy nem ez az egyetlen lehetséges kriminalisztikai hiba, ezen kívül természetesen előfordulhat ennek ’fordítottja’ is, amikor a bűnös személy nem kerül felelősségre vonásra.⁶ Ugyanakkor az általánosan elfogadott jogi felfogás szerint előbbi a „nagyobb probléma”, bár alapvetően mindkét eset minden lehetséges eszközzel elkerülendő, de ahogy a Blackstone formula is kimondja: „inkább meneküljön meg tíz bűnös, mint egy ártatlant elítéljenek”.⁷ Ugyanakkor amellet, hogy a „legrosszabb eshetőség” az, ha valakit tévesen elítélnek (jogerősen), annak az elkerülésére is feltétlenül törekedni kell, hogy valakivel szemben tévesen büntetőeljárást, nyomozást, bírósági tárgyalást folytassanak. Annak a megelőzésére pedig

² August Ludwig von Schlözer: Abermaliger JustizMord in der Schweiz. In: Göttinger Stats-Anzeigen, 2., 1782. 273.

³ Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2014., 167. oldal

⁴ Móczi Korina: Kriminalisztikai hibák a német nyelvterületeken. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2021., 5. oldal

⁵ Herrmann Mostar: Unschuldig verurteilt! Aus der Chronik der Justizmorde. Herbig-Verlag, München/ Berlin, 1979. 8.

⁶ Fenyvesi, 2014., 167. oldal

⁷ <https://www.lawinfo.com/resources/criminal-defense/what-is-blackstone-s-formulation-in-criminal.html> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)

különösen ügyelni kell, hogy őrizet, letartóztatás vagy más személyi szabadságot érintő, vagy akár azt nem érintő kényszerintézkedés ne történhessen meg tévesen, alaptalanul.⁸

⁸ Fenyvesi, 2014., 169. oldal

A justizmord formái

Jelen csoportosításhoz a justizmord fogalom kiterjesztett értelmét vettem alapul, azaz nem kizárólag a tévesen kiszabott halálbüntetéssel kapcsolatba hozható hibákat, hanem általában a büntetőeljárásban lehetséges hibákat térképeztem fel, melyek téves elítéléshez vezethetnek.

Magára a csoportosításra is több lehetőség van. Az egyik az, hogy konkrét esetek példáján keresztül keressük fel az egyes hibákat, a másik, hogy egyszerűen csak kiragadjuk és felsoroljuk a lehetséges hibákat, a harmadik pedig az, hogy a hibák lehetséges következményeit vesszük sorra, és onnan következtetünk vissza azok okaira.⁹

A következmények alapján történő csoportosításra már a justizmord fogalmánál is tettem utalást: eszerint három fő lehetőség van. Az első az, amelyre a justizmord jelzőt valójában használni szokták, a „jogi halál”, melynek során valakit nem bűnősként bűnösnek nyilvánítanak. A másik lehetőség ennek a voltaképpen fordítottja, vagyis az az eset, amikor valaki bűnös, ám mégsem vonják felelősségre. A harmadik lehetőség az elsőnek egy „enyhébb” formája, mikor valakit ártatlanul a büntetőeljárás alá vetnek. Különösen hátrányos következményei lehetnek ennek az alanyra olyan esetben, amikor ez valamilyen személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedéssel (például letartóztatással) jár.¹⁰

A kazuisztikus okfelsorolást a kutatásom későbbi részei tartogatják. Az összegyűjtött spanyol, illetve olasz nyelvterületi esetek mind-mind különféle hibákra mutatnak rá, emellett a történeti kitekintésben is szó esik eljárásbeli hibák okozta esetekről, azzal, hogy ott nem egyedi esetek, hanem az adott korra jellemző, akkor tömegesen előforduló jelenségek szemléltetése történik.

A büntetőeljárásban előforduló hibáknak az azok okai alapján történő csoportosítást praktikusán a dolgozat következő fejezetében elemzem, „A justizmord okai” cím alatt.

Az imént kifejtett három fő csoportosítási szempont mellett érdemes lehet említést tenni egyéb szempontokról is, amelyek alapján a justizmordhoz vezető hibákat jellemezni lehet. Egy ilyen felosztás az, hogy okozhatja ténybeli hiba („error in facto”) vagy eljárási szabálysértés („error in procedendo”) is.¹¹

⁹ Fenyvesi, 2014., 167. oldal

¹⁰ Fenyvesi, 2014., 167. oldal

¹¹ Gwladys Gilliéron: Strafbefehlsverfahren und plea bargaining als Quelle von Fehlurteilen. Schulthess Juristische Medien AG, Zürich, 2010. 4.

Albert Hellwig a téves ítéleteket két csoportra osztja: egyik esetben a bíró szándékosan mellőzi a törvényt (részrehajló jogalkalmazás), a másik esetben viszont nem szándékosan, de az ítélete attól még nem megfelelő.¹²

¹² Albert Hellwig: Justizirrtümer. J. C. C. Bruns, Minden, 1914. 13.

A justizmord okai

„Tévedni emberi dolog”, szokták mondani. Természetes, hogy ez igaz lehet a jogalkalmazókra is. És a teljes büntetőeljárást végigkíséri az emberi munka, ugyanakkor ahogy a különböző eljárási szakokban különböző folyamatok mennek végbe, úgy specifikus okok is vezethetnek egy-egy szakaszban a hibához, így célszerű lehet az egyes eljárási hibákat, tévedési lehetőségeket az alapján csoportosítani, hogy az eljárás mely szakaszában, illetve milyen eljárási cselekmények során történnek meg.

A felismerésre bemutatás a látáson alapul, és sajnos nem mindig helyes a felismerés. Ráadásul az is megfigyelhető, hogy ha megtörtént a felismerésre bemutatás, az eredményhez ragaszkodnak, már csak azért is, mert ha például egyszerűen téved a tanú, azt nagyon nehéz bizonyítani. Az sem kizárt, hogy a hatóság hibázik a felismerésre bemutatás kapcsán, de a téves eredmény így is könnyedén továbbvitelre kerülhet az eljárásban.¹³

A felismerésre bemutatáson kívül is előfordulhat, hogy téved a tanú – akár a vallomásában is. Különbőféle objektív és szubjektív tényezők befolyásolják a tanúkat, és ez rengeteg hibához vezethet. Egy bűncselekmény elkövetésekor az események általában gyorsan zajlanak, gyakran stresszes helyzetben, ami eleve megnehezíti a pontos emlékezést. Emellett a tanúktól egyébként sem elvárható, hogy mindig pontosan emlékezzenek, ráadásul még ha megfelelően is emlékszik a tanú, minden ember mást jegyez meg a környezetéből a képességeinek, ismereteinek és érdeklődésének megfelelően, ami több tanú vallomása között is okozhat eltéréseket.¹⁴

Nem csak a tanúk „oldalán”, az eljárásban dolgozó szakemberek részéről is felléphetnek hibák. És mivel a szakértőt éppen azért rendelik ki, mert a szakvéleménye nélkül nem tudnak döntést hozni, ezért a szakvéleménynek mindenképpen fontos szerepe lesz az ítélet alakulásában. Így a téves szakvélemény is vezethet justizmord ítélethez. Ugyanakkor érdemes azt a kiegészítést is megtenni, hogy a téves szakvélemény nem feltétlenül kizárólag a szakértő hibája, hanem ha eleve téves adatokat vagy bizonyítékokat szolgáltatnak számára, a szakvéleménye sem lehet helyes, így itt már össze is függhetnek az egyes eljárási hibák.¹⁵

A hamis beismerés is komoly problémát jelent a büntetőeljárásban. Különösen akkor fordulhat elő, ha a hatóság tagjai befolyásolják valahogyan a személyt, aki végül a hamis beismerő vallomást megteszi. De a hamis beismerést megtevő személy sajátos helyzetén (általában

¹³ Fenyvesi, 2014., 177. oldal

¹⁴ Fenyvesi, 2014., 181. oldal

¹⁵ Fenyvesi, 2014., 184. oldal

valamilyen hátrányos helyzetén) vagy személyiségjegyein is múlhat. Így bár a beismerés a „bizonyítékok királynője”, érdemes lehet ezt a gondolatot felülvizsgálni, különösen a természettudományok egyre nagyobb térhódításával, melyek segítségével számos egyéb módon is egyértelműen bizonyítható lesz, hogy ki volt az elkövető.¹⁶

Az „első csapás” hibái nem mászt jelentenek, mint adott ügynél az „elsődleges”, például a bűncselekmény helyszínén elkövetett eljárási hibákat. Ezek is könnyedén téves ítélethez vezethetnek. Ráadásul mivel itt az idő a kulcsfontosságú tényező, vagyis az, hogy még nagyon „friss” a bűncselekmény és annak helyszíne, így ha hibáznak ekkor a hatóságok, utólag már nem lehet kijavítani az ekkor elvesztett vagy eltévesztett információkat.¹⁷

Az azonosítás elhibázható például egy téves szagazonosítással is.¹⁸

Szintén hibás ítélethez vezethet az, ha az eljárás során következetesen egy bizonyos verzióhoz ragaszkodnak, ez a perszeverancia. Ez azért veszélyes, mert egy korábbi eljárási cselekmény során történt esetleges hibát így nincs lehetőség a későbbiekben kijavítani.¹⁹

Mindezek mellett a szembesítésben is eshetnek hibák. Ilyen lehet, ha nem megfelelően felkészült az, aki végzi a szembesítést, és az sem jó, ha túl korán, vagy ha túl későn végzik el.²⁰

Láthatjuk tehát, hogy az egyes eljárási cselekmények mind magukban rejthetik a tévedés lehetőségét. Emellett azt is fontos megemlíteni, hogy a legtöbb eljárási cselekménynél mind az eljárási résztvevők, mind az eljáró hatóságok oldalról megeshet a tévedés.

¹⁶ Fenyvesi, 2014., 184-185. oldal

¹⁷ Fenyvesi, 2014., 186-187. oldal

¹⁸ Fenyvesi, 2014., 187. oldal

¹⁹ Fenyvesi, 2014., 188. oldal

²⁰ Fenyvesi, 2014., 191. oldal

A justizmord története

Kezdetek

Már a kezdetekkor fontosnak tartották az emberek az igazságosságot mint értéket az ítékezésben. Az antik korban az igazságosság szimbóluma Iustitia volt, akit bekötött szemmel, a kezében mérleggel ábrázoltak.²¹ A bekötött szemmel arra kívántak utalni, hogy a bírónak objektívnek kell lennie, amennyire csak lehetséges, a mérleg pedig a bizonyítékok mérlegelését jelenti. Már Diocletianus császár is kimondta, hogy az igazság megtalálása a bírósági eljárás legfőbb célja.

A középkor problémái

A középkorban a büntetőeljárásnak két típusa volt: az inkvizitórius és az akkuzatórius eljárás.²² Előbbi tekinthető a „kezdetlegesebb”, utóbbi a „fejlettebb” típusnak. Ezt a következő jellemzők támasztják alá. Az inkvizitórius eljárásban az eljárási feladatok összeolvadtak, iratok alapján ítéleztek, titkos eljárást folytattak, jelentős volt a hatósági túlsúly, és el sem különültek az egyes szerepek igazán, gyakran aki az ügyet vizsgálta, részt vehetett az ítékezésben is. Ezzel szemben az akkuzatórius eljárásban már elkülönült a vád, a védelem és az ítékezés, ez utóbbi a bíróság kizárólagos feladatává vált. Kialakult a szóbeliség a tárgyalásokon az írásbeliség helyett, emellett nyilvánossá váltak a tárgyalások. A hatósági túlsúly helyett a viszonyok kiegyenlítettebbek lettek, egyfajta „ügyféli” viszonyhoz hasonlóan. Ezek alapján belátható, hogy az inkvizitórius eljárásban annak jellegénél fogva nem volt nehéz igazságtalan ítéletnek születnie: az eljárási feladatok összeolvadásával, a szerepek egybemosódásával az elfogultság, részrehajlás sem volt kizárható, az iratok alapján való ítékezés, és különösen a titkos eljárás nem engedték a vádlottnak, hogy megfelelően védekezhessen, akárcsak a hatóság túlsúlya, „felsőbbrendű” mivolta. A középkorban, az inkvizitórius eljárás idejében gyakori volt a kínvallatás, tortúra²³ is, ami természetesen szintén vezethetett téves ítélethez, hiszen a vádlott akkor is bevallhatta bűnösségét, ha valójában nem volt bűnös, hogy véget vessen az eljárásnak. Gyakran hoztak ún. istenítéleteket is, ahol gyakorlatilag a „felsőbb hatalomra” bízta, hogy mi lesz végül az ítélet. Ilyen lehetett például a tüzesvaspróba²⁴, ahol a vádlottnak egy tüzes vasat kellett megfognia, és attól függően döntöttek a bűnösség vagy ártatlanság mellett, hogy

²¹ Kajtár István – Herger Csabáné: Egyetemes állam- és jogtörténet, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2014., 53. oldal

²² Kajtár – Herger, 2014., 51. oldal

²³ Kajtár – Herger, 2014., 51. oldal

²⁴ Kajtár – Herger, 2014., 51. oldal

meghatározott időn belül elkezdett-e gyógyulni a sebe. Erről a módszerről is könnyen belátható, hogy nem vezethet igazságos ítélethez, hacsak a véletlen úgy nem hozza. Mindez nem azt jelenti, hogy az akkuzatórius eljárásban nem fordulhatnak elő téves ítéletek, mindössze azt, hogy itt maga az eljárás módja jóval kevesebb hibalehetőséget hagy. Ugyanakkor az inkvizitórius eljárás minden hibájával együtt sem hiába létezett, hiszen akkoriban ez adta meg a keretet a büntetőeljárásnak és a kezdeteket a későbbi fejlődéshez, így az akkuzatórius eljárás kialakulásához is.

Felvilágosodás, a kriminalisztika megjelenése

Az újkor, különösen a felvilágosodás kora elhozta magával azt a szemléletváltást, hogy a középkori felfogással ellentétben már nem a vallás és a szokások, hanem a tudományosság vált a vezérfonallá, a humanizmussal és a racionalitással karöltve. Ez újabb változásokat hozott a büntetőeljárások alakulásában is. A tisztességes büntetőeljárás elveit egyre szélesebb körben alkalmazták, elterjedt az akkuzatórius eljárás, ami garanciát nyújtott a kevesebb téves ítélet létrejöttéhez.

Az eljárásjogi szabályok mellett a büntetőjog is fejlődött, fontos alapelvek jelentek meg benne. Cesare Beccaria kimondta a „nullum crimen sine lege”, illetve a „nulla poena sine lege”²⁵ elvét. Előbbi azt jelenti, hogy csak olyan tettet lehet elítélni valakit, ami a törvény alapján bűncselekménynek tekintendő, utóbbi pedig azt, hogy csak olyan büntetés szabható ki a bűncselekményért, amelyet a törvény lehetővé tesz.

Nemzetközi szinten Filangieri mondta ki, hogy egyszerre törekedni kell arra, hogy a bűnösök megkapják méltó büntetésüket, ugyanakkor az ártatlanság vélelmét is tartsák szem előtt, és ne kerülhessen sor téves elítélésre.²⁶ Hazai szinten pedig Hajdu Lajos szólt arról, hogy a törvényhozó részéről egy garanciának kell lennie arra, hogy ártatlanul senkit se lehessen elítélni, vagy akár eljárás alá vonni, ami indokolatlanul az életét negatívan befolyásolja.²⁷

A tudományosság térnyerésével, és a természettudományok fejlődésével megjelentek a kriminalisztika alapjai, hiszen ez a tudomány számos egyéb tudománnyal kapcsolatban van, illetve más tudományokból is felhasznál ismereteket. A kriminalisztika, az azonosítás

²⁵ Cesare Beccaria (ford.: Madarász Imre): A bűnökről és büntetésekről. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998. 16-17. o.

²⁶ Király Tibor: Büntetőítélet a jog határán. Tanulmány a perbeli igazságról és valószínűségről. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972. 18. o.

²⁷ Hajdu Lajos: A felvilágosodás büntető eljárásjogi követelése. In: Tóth Mihály (szerk.): Büntető eljárásjogi olvasókönyv. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 15. o.

tudománya pedig további segítség a büntetőeljárás megfelelő lefolytatásában, a téves ítéletek elkerülésében.

Az, hogy a büntetőeljárás, a büntetőjog és a kriminalisztika jelentős fejlődésen ment keresztül a felvilágosodást követően, sajnos nem jelenti azt, hogy ekkoriban már nem voltak gyakoriak a justizmord ítéletek. A 19-20. században amellet, hogy a tudomány és a bíróságok egyre fejlettebbek voltak, olyan problémák kerültek az igazságszolgáltatás rendszerébe, mint a politikai vagy származás alapján történő megkülönböztetés. Híres eset a Dreyfus-ügy, melyről még gyakran a középiskolai történelemtanulmányok során is szó esik. Koholt bizonyítékok alapján hurcolták meg és ítélték el Alfred Dreyfus-t, és a meghurcolásának minden bizonnyal köze volt ahhoz, hogy zsidó származású volt. De sajnos még a 20. században is történtek koncepciók perek, különösen a diktatórikus rendszerekben, mint a Szovjetunió, vagy a Rákosi-rendszerben Magyarország is.

Justizmord esetek különböző nyelvterületeken

Spanyol nyelvű országok

A spanyol nyelvet Spanyolországon kívül számos más országban beszélik, elsősorban a tengerentúlon: ilyen országok például Mexikó, Kolumbia vagy Argentína. Jelen kutatásban nem szándékozom az összes olyan országból elemezni eseteket, ahol beszélt a spanyol nyelv, de a spanyolországi esetek elemzésén kívül szándékozom néhány olyannal is foglalkozni, ami nem Spanyolországból, viszont spanyol nyelvű országból származik.²⁸

Olasz nyelvű országok

Az olasz nyelv a spanyollal ellentétben nem rendelkezik akkora térhódítással a világon, az olaszul beszélő emberek nagy része Olaszországban is él. Ezen kívül még néhány más európai országban hivatalos nyelv az olasz, ilyen például Svájc, illetve sokak által használt nyelv is hasonlóképp európai országokban, jellemzően olyanokban, amely Olaszország szomszédságában találhatók, ilyen például Szlovénia vagy Horvátország. Annak okán, hogy Olaszország valójában az egyetlen olyan ország, ahol hivatalos nyelv is az olasz, és a népesség valóban nagy arányban beszéli, jelen kutatásban az olaszországi eseteket vizsgálom, illetve olyanokat, amelynek olasz származású szereplői vannak.²⁹

²⁸ <https://www.britannica.com/topic/Spanish-language> (utolsó letöltés: 2024. 10. 01.)

²⁹ <https://www.britannica.com/topic/Italian-language> (utolsó letöltés: 2024. 10. 01.)

Justizmord esetek a spanyol nyelvterületeken

Spanyolország

Palamedes története

Palamedes a spanyol történelem egy hőse, aki „ártatlan halálnak”, azaz justizmord-nak lett az áldozata. Ez a történet a mitikus hagyományokhoz csatol vissza, és arról szól, hogy a hőst megkövezték állítólagos árulása miatt.³⁰

Ahmed Tommouhi

Ahmed Tommouhi 1991-ben Spanyolországban tartózkodott, amikor elítélték több rendbeli nemi erőszak miatt, amit valójában nem követett el. 15 évet töltött börtönben, mikor egy újságírói nyomozás következtében derült ki ártatlansága, és így mentették fel. Az eljárás során több szabálytalanság is történt, az ügy megoldása és a bírói hiba kijavítása közel 30 év múltán történt meg. Ahmed Tommouhi 40 éves volt, mikor elítélték, és több mint 70 éves volt már, mire végül felmentették.³¹

„A kancsal spanyol”

1995-ben nemi erőszak miatt letartóztattak egy spanyol férfit, akinek szemtengelyferdülése volt, hétköznapi szóval élve kancsal volt. 36 év börtönben letöltendő szabadságvesztésre ítélték, a bizonyítékok közé tartozott, hogy a sértett emlékezett arra, hogy támadója kancsal volt, és emiatt a férfit azonosítani vélte. 2007-ben azonban kiderült, hogy nem az elkövető került a börtönbe, ugyanis a valós elkövetőt ekkor azonosították a DNS-e alapján. A valódi elkövető szintén szemtengelyferdüléssel rendelkezett. 2008-ban az ártatlan férfit kiengedték a börtönből.³²

A Wanninkhof-ügy

1999 októberében az akkor 19 éves Rocío Wanninkhofot megölték, miután a szerelmét látogatta meg. Végül Dolores Vázquez, Rocío édesanyjának egy barátja került a bíróság elé az emberölés vádjával. A Dolores ártatlanságára utaló bizonyítékot nem vették figyelembe megfelelően a

³⁰ <https://repositori.udl.cat/server/api/core/bitstreams/9c237dbe-1f7d-4986-a171-962ed78d9043/content> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)

³¹ <https://elpais.com/podcasts/hoy-en-el-pais/2023-07-03/podcast-cuando-prescribe-una-historia.html> (utolsó letöltés: 2024. 10. 24.)

³² <https://www.gehove.de/irrtum/irrtfall.html#Schielender%20Spanier> (utolsó letöltés: 2024. 10. 08.)

tárgyalás során. Az ítélezés a média jelenlétével zajlott, az ítéletet fellebbezés követte. Ekkor azonosították Tony Alexander K.-t egy másik emberölési ügy kapcsán, DNS nyomok alapján, így derült ki végül, hogy ő követte el ezt a bűncselekményt is.³³

Madridi merénylet

2004-ben Madridban vasúti robbantásos terrorista merényletet hajtottak végre. A helyszíni szemle során megtalálták a bombadetonátort, amit az elkövető használt, egy táskában volt, és egy ujjnyom volt rajta. A spanyol nyilvántartásban nem találták meg az ujjnyomot, így nemzetközi körözést adtak ki. Az FBI szakértői egy amerikai ügyvéd, Brando Mayfield ujjnyomával találták a legtöbb egyezőséget, a spanyol hatóságok az eredményt ellenőrizve nem találtak elegendő bizonyítékot az egyezésre, mégis két hétre letartóztatásban tartották az ügyvédet. Végül kiderült, hogy egy algériai férfihez tartozott az ujjnyom, akihez kapcsolódóan a helyszíntől nem messze talált anyagmaradványból DNS azonosítással állapították meg az egyezőséget.³⁴

Marbellai emberrablás

2020-ban Marbellában, egy spanyol városban elrabolták Jamal holland állampolgárt, az emberrablók rendőröknek álcázták magukat. Hat embert gyanúsítottak, de nem hosszabbították meg a nyomozást, amikor kellett volna, és ezért utólag használhatatlanná váltak az addig megszerzett bizonyítékok is. Végül a bírói hiba miatt öt gyanúsított ellen már nem volt folytatható az eljárás, noha maga az ügyészség is látta ellenük a bizonyítékot, csak egy gyanúsítottal szemben folytatták az eljárást.³⁵

Dzsihadizmus

Dzsihadizmussal vádoltak egy házaspárt, akiket felmentésük után félmillióval kárpótoltak, mert a „létfontosságú projektjük megszakadt”. A házaspár férfi tagja 1044 napot töltött börtönben, de a női tagja is közel egy évig volt ott, ami miatt mindketten pszichiátriai kezelésre szorultak,

³³ <https://www.gehove.de/irrtum/irrtfall.html#Fall%20Wanninkhof> (utolsó letöltés: 2024. 10. 08.)

³⁴ Zabell, S. L.: Fingerprint Evidence. Journal of Law and Police, 2005/3. 15. 148-151.

³⁵ <https://www.diariosur.es/sucesos/caso-jamal-secuestrado-2020-marbella-anulan-causa-cinco-sospechosos-error-judicial-malaga-20230414195306-nt.html?ref=https%3A%2F%2Fwww.diariosur.es%2Fsucesos%2Fcaso-jamal-secuestrado-2020-marbella-anulan-causa-cinco-sospechosos-error-judicial-malaga-20230414195306-nt.html> (utolsó letöltés: 2024. 10. 22.)

és a férfi 76%-os rokkantságát is okozta. A pár elvesztette az állását és az otthonát, a gyermekeiknek pedig Marokkóba kellett költöznie.³⁶

Mexikó

Egy kétes eset – Florence Cassez

A francia Florence Cassez-t 2005-ben tartóztatták le azért, mert a hatóságok tudomása szerint részt vett egy mexikói emberrabló banda bűncselekményeinek végrehajtásában. Kezdetben 96 év börtönben letöltendő szabadságvesztés-büntetést kapott, majd végül ezt 60 évre módosították. Cassez azt állította, hogy semmit nem tud erről. A letartóztatás után a televízióban egy nappal később kerültek lejátszásra az események, megtévesztve a nagyközönséget azzal, hogy a letartóztatás már megtörtént. Mexikóban ekkoriban nem volt szokatlan az, hogy a rendőrség akár hamis bizonyítékokkal is, de meggyanúsított valakit, hogy a bűnözéssel kapcsolatos statisztikákon javítson. Az ügy miatt diplomáciai feszültség keletkezett Mexikó és Franciaország között, hiszen utóbbi országból származott Florence, akit tévesen ítélték el. Kormányváltás után a mexikói „Legfelsőbb Bíróság” 2013 elején az eljárási hibák miatt hatályon kívül helyezte az ítéletet, és Cassez visszatérhetett Franciaországba.³⁷

Guatemala

Hét év börtön Mexikóban igazságtalanságért

Juana Alonzo-t Mexikóban elfogták és börtönbe került, emberrablással vádolták meg. Valójában annyi „bűnt” követett el, hogy bevándorló volt, guatemalai őslakosként Mexikóba érkezett, ahol valaki elfogta és egy házban kellett tartózkodnia, ott kellett dolgoznia. Ott volt két másik bevándorló is, akik felvették a kapcsolatot a hatóságokkal és végül Juanita magára vállalta, hogy elkövette az emberrablást, de minden csak azért történt, mert nem értette megfelelően a nyelvet, illetve azt is állította utólag, hogy a rendőrök megfenyegették. Végül a mexikói elnök közbenjárására kiengedték a börtönből és hazamehetett a családjához.³⁸

Peru

³⁶ <https://psiquiatrianet.wordpress.com/2023/02/15/prision-indebida-indemnizaciones-de-la-objetividad-a-la-subjetividad/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 21.)

³⁷ <https://www.gehove.de/irrtum/irrtfall.html#Florence%20Cassez> (utolsó letöltés: 2024. 10. 08.)

³⁸ <https://es.euronews.com/2022/05/23/guatemala-siete-anos-presa-en-mexico-por-una-injusticia> (utolsó letöltés: 2024. 10. 22.)

Az elmúlt évben felszámoltak egy Peruból Spanyolországba tartó kábítószerkereskedelemlétezőt, ám ez korántsem volt egyszerű, több ok miatt sem. Társadalmi, illetve elsősorban gazdasági helyzetük okán 'sebezhető' nőket bíztak meg azzal, hogy a testükben, a csomagolással együtt kokaint szállítsanak Peruból Spanyolországba. Az eset felszínre kerülése azért nem volt könnyű, mert azt gyanítják, a limai repülőtéri személyzet, sőt, egy rendőr is együttműködött a kábítószerkereskedő létezővel. Végül a kábítószerkereskedő szervezet vezetőjének a rögzített beszélgetéseiből derült fény a létező jelenlétére.³⁹

³⁹ <https://ahora.com.pe/el-viaje-de-las-mulas-de-peru-a-espana-desmantelan-red-de-trafico-de-drogas/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 25.)

Justizmord esetek az olasz nyelvterületeken

Olaszország

Daniele B.

Az akkor 40 éves „Daniele B.”-t a genovai rendőrség 1993-ban fogta el azzal a gyanúval, hogy kokainnal kereskedik. Daniele B. küzdött, hogy ártatlanságát bizonyítsa, de mégis 18 év börtönben végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, ami a fellebbezés után 15 évre módosult. Az állítólagos bűnösségére utaló bizonyítékok egyike volt, hogy Daniele B. egy olyan autót vezetett, ami hasonlított egy drogbáróéhoz, akit már kerestek egy ideje a hatóságok. Az ügyét csak azután nyitották újra, hogy felfedeztek szabálytalanságokat a nyomozási folyamatban. Több rendőr is letartóztatásra került. Daniele B. akkor ezt mondta: „Most elhagyom Olaszországot, és új életet kezdek külföldön”. Rosszul érezte magát amiatt, hogy senki nem kért tőle bocsánatot a tévedésekért. Ugyanakkor végül négy millió eurós kártérítést ítélték meg neki, ami a sajtóértesülések szerint az addig valaha megítélt legmagasabb kártérítés volt Olaszországban.⁴⁰

Giuseppe Gulotta

1976-ban két rendőrt lelőttek álmukban a szicíliai Alcamo Marina városában. A hatóságok álláspontja szerint Gulotta részt vett ebben a tettben, és 22 évet töltött börtönben, ezután felmentették. A Bild.de szerint koholt gyanú alapján ítélték el, Gulotta szintén sérüléseket szenvedett a támadásban, amit orvosilag is igazoltak, mégis figyelmen kívül hagyták ezt a bíróságon.⁴¹

Sacco és Vanzetti

Bár ez az ügy nem Olaszországban történt, hanem az Egyesült Államokban, de két olasz férfi volt a vádlottja, Nicola Sacco és Bartolomeo Vanzetti. 1908-ban vándoroltak be az Egyesült Államokba, és ott egy 1920-ban történt emberölési eset miatt 1921-ben ítélték el őket. A két olasz férfi anarchista volt, és sokan tiltakoztak az ellenük hozott ítélet ellen azért, mert azt gondolták, hogy elsősorban az anarchista nézeteik miatt lettek elítélve, nem a kellő mennyiségű és minőségű bizonyíték miatt. 1925-ben fel is lépett a valódi tettes, ám a bíróság mindennek

⁴⁰ <https://www.gehove.de/irrtum/irrtfall.html#Barill%C3%A0> (utolsó letöltés: 2024. 10. 08.)

⁴¹ <https://www.gehove.de/irrtum/irrtfall.html#Giuseppe%20Gulotta> (utolsó letöltés: 2024. 10. 08.)

ellenére mégis végrehajtatta az 1921-ben meghozott ítéletet, azaz a két ártatlan férfi kivégzését.⁴²

Franco Califano

Franco Califano olasz zeneszerző volt. Sok rajongóval, ugyanakkor sok ellenséggel is rendelkezett, mivel egyfajta „nőcsábász klisé” kultusz övezte őt. Talán ez a helyzet is hozzájárulhatott ahhoz, hogy élete során megvádolták őt kábítószer-kereskedelemmel és bűncselekmények elkövetésében való közreműködéssel. Kiderült, hogy egy olyan személy vádolta meg, akit a Camorra nevű maffia típusú bűnöző szervezet bérelt fel azért, hogy egyfajta karaktergyilkosságot hajtsen végre híres embereken. A felbérelt ember, Gianni Melluso azt állította, hogy kábítószer szállított Califano számára Franciaországba – de Califano soha nem élt Franciaországban. Végül felmentették minden vád alól, de így is több hónapig elvonták a szabadságát, és a hatalmas médiaérdeklődést is ki kellett állnia.⁴³

Enzo Tortora

Enzo Tortora 1983-ban lett letartóztatva, kábítószer-kereskedelemmel és bűncselekmény elkövetésében való közreműködéssel vádolták később. 1988-ban rákban elhunyt, de azelőtt a letartóztatásától a haláláig börtönben ült. Bizonyítékok nélkül ítélték el, Giorgio Bocca a „legnagyobb bírósági mélysárlás”-ként emlegette. Az is tragikus ebben a történetben, hogy nem lettek felelősségre vonva a hibázó apparátus tagjai, még bocsánatot sem igazán kértek a családtól. Ártatlansága is csak úgy derülhetett ki, hogy a családja a végsőig támogatta, és ügyvédei is rengeteg munkát végeztek érte.⁴⁴

Angelo Massaro – 21 év a börtönben egy elrontott mássalhangzó miatt

Guseppe Gulotta után a második leghosszabb időt töltötte börtönben ártatlanként, 21 évet. Emberöléssel vádolták, azért került sor a téves elítélésre, mert rosszul értelmeztek és rosszul írtak át egy meghallgatást („s” helyett „t”-t írtak le, ami így megváltoztatta a mondat jelentését). Massaro „jogi rémálomba” került, ami érthető módon az egészségére is kihatott, poszttraumás stressz szindrómával (PTSD), szorongással, depresszióval küzdött. A családjától rengeteg időt kellett távol töltenie, pedig két kisgyermek várta otthon a feleségével együtt. Miután kikerült a börtönből, a munkakereséssel is meggyűlt a baja. A kiszabadulása után számos interjút is

⁴² <https://www.britannica.com/biography/Sacco-and-Vanzetti> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)

⁴³ <https://www.errorigiudiziari.com/franco-califano-in-carcere-innocente/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)

⁴⁴ <https://www.errorigiudiziari.com/caso-tortora-storia/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)

készítettek vele, amelyeket meghallgatva kitűnik, mennyire megtört az őt ért események hatására. Így ez a justizmord eset is „kiválóan” példázza azt, hogy egy emberi életet teljesen tönkretelhet egy téves ítélet, ráadásul egy ilyen „apró” hiba miatt.⁴⁵

Lelio Luttazzi

1970-ben tartóztatták le az akkor 46 éves műsorvezetőt Walter Chiarival együtt, kábítószer-kereskedelem miatt. A karrierje csúcsán volt ekkor, és áldozata volt annak a jelenségnek, hogy a híres embereket ekkoriban előszeretettel vetették karaktergyilkosságok alá. Mindössze azért került gyanúba, mert átadott egy üzenetet telefonon egy idegennek, akiről később kiderült, hogy drogdíler volt. 27 napot töltött letartóztatásban, míg végül szabadon engedték. Később visszatért a rádiózáshoz, de a meghurcolása – érthető módon – mély nyomot hagyott benne.⁴⁶

Serena Grandi, aki 60 ezer eurós kártérítést kapott a jogtalan fogvatartásért

Serena Grandit, az olasz színésznőt házi őrizetben tartották több mint öt hónapig 2003 novembere és 2004 áprilisa között. Kábítószerrel és prostitúcióval kapcsolatos ügyben nyomoztak vele kapcsolatban, ám amikor a bíróság számára is egyértelművé vált, hogy ártatlan, a színésznő ügyvédje 500 ezer eurós kártérítés kérését kezdeményezte, legfőképp azért, mert egyrészt a házi őrizet nem kevés anyagi kárt okozott a színésznőnek amellet, hogy a hírneve is csorbát szenvedett, másrészt jelentős károkat okoztak az események a színésznő mentális egészségében. Végül 60 ezer euró kártérítést kellett fizetniük Serena Grandi-nak.⁴⁷

Gigi Sabani

Gigi Sabani egy „showman” volt, aki kiválóan tudott karaktereket utánozni. 1996-ban azért tartóztatták le és utána azért tartották fogva igazságtalanul, mert olyan gyanúba került, hogy a média világában meghallgatásokat és ajánlásokat ajánlott fel szexuális kapcsolatért cserébe. Enzo Tortora esetéhez hasonlítják abból a szempontból, hogy ő is híres személy volt Olaszországban, és teljesen tévesen vádolták, aminek következtében a társadalomnak a róla alkotott pozitív képe is megváltozott, és az egészsége is megromlott. Bár alig két héttel a letartóztatása után szabadon engedték, és kártérítést kapott a 13 napos jogtalan fogvatartásért,

⁴⁵ <https://www.errorigiudiziari.com/angelo-massaro-21-anni-carcere-innocente/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)

⁴⁶ <https://www.errorigiudiziari.com/da-luttazzi-a-sabani-come-rovinare-vita-e-carriera-a-un-vip/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)

⁴⁷ <https://www.errorigiudiziari.com/serena-grandi-60mila-euro-come-risarcimento-per-ingiusta-detenzione/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)

életére örökre rányomta a bélyegét az eset, 54 évesen szívrohamban hunyt el. Sajnálatos módon némi kompenzáción kívül nem igazán kapta vissza az elvesztett időt és lehetőségeket, még bocsánatot sem igazán kértek tőle, ami sajnos sok más justizmord esetben is történt már így.⁴⁸

Zuncheddu

A Zuncheddu-ügyet az olasz történelem legsúlyosabb bírói hibájaként emlegetik. Beniamino Zuncheddu, túlszárnyalva a korábbi „rekorder” ügyeket (mint Giuseppe Gulotta ügye, aki 22 évet ült börtönben ártatlanként, vagy Angelo Massaro ügye, aki 21 évet töltött börtönben szintén ártatlanul), 33 évet töltött börtönben, mivel életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték egy három rendbeli emberölésért, amelyet nem követett el. Beniamino Zuncheddu-t 1991-ben tartóztatták le 27 évesen, mert egy mészárlás egyetlen túlélője felismerni vélte egy fénykép alapján. Több, mint 20 évet töltött börtönben, mikor újrainították az ügyet Zuncheddu ügyvédje segítségével. Kiderült, hogy egy rendőr befolyásolta a tanút a fényképes felismerés előtt, ez is elősegítette a téves ítélethozatalt.⁴⁹

⁴⁸ <https://www.errorigiudiziari.com/muore-il-conduttore-gigi-sabani-una-carriera-segnata-da-uno-scandalo/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)

⁴⁹ <https://www.errorigiudiziari.com/zuncheddu-errore-giudiziario-italiano-piu-grave-di-sempre/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)

A spanyol és olasz nyelvterületek összevetése egymással

Az előzőekben 10-10 olyan esetet mutattam be, amelyek a spanyol, illetve az olasz nyelvvel, nyelvterületekkel kapcsolatosak. Az olasz esetek többsége Olaszországban történt, egy kivétellel, ez Sacco és Vanzetti ügye, ami az Amerikai Egyesült Államokban történt, ugyanakkor egyrészt az ügy alanyainak olasz származása miatt, másrészt az ügy nagy visszhangja miatt indokoltnak gondoltam beválogatni a tíz eset közé. A spanyol esetek mind a helyszínükben (is) kapcsolódnak a spanyol nyelvterületekhez, ugyanakkor ez nem kizárólag Spanyolországot jelenti: a tengerentúlról, három országból is vettem egy-egy esetet, Peruból, Mexikóból és Guatemalából, hogy ezzel árnyaljam a képet a spanyol nyelvterületekről.

Az összegyűjtött esetek között lehet hasonlóságot keresni az alapján, hogy milyen büntetőjogi tényállással kapcsolatban indult meg a büntetőeljárás. A „régí” spanyol eset Palamedes történetéről, bár dolgozatomban felsorolásában egyedi, valószínűleg egyáltalán nem kizárólagos eset a régebbi korokban, így jó példaként szolgálhat. Az esetek között többször előfordultak például emberöléssel kapcsolatosak, melyek azért különösen fontosak a justizmord szempontjából, mert itt potenciálisan nagyon magas büntetési tétel szabható ki, egyes országokban még halálbüntetést is alkalmaznak vagy alkalmaztak régebben ezekben, emlékezzünk Sacco és Vanzetti ügyére. De Spanyolországból és Olaszországból is beemeltem emberölési ügyeket, előbbiből a Wanninkhof-ügy, utóbbiból Giuseppe Gulotta ügye volt ezzel kapcsolatos. További közös pontok voltak még a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények, bár a spanyol eseteknél egy kereskedőhálózat felszámolását láthatjuk, míg az olaszoknál az ún. karaktergyilkosságok eszköze volt kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekkel vádolni az alanyokat, ez több vizsgált olasz esetre is jellemző volt. A spanyol eseteknek nemi erőszak, terrorcselekmények, emberrablás voltak a többször is megjelenő elemek.

A justizmord szempontjából lényegesebb csoportosítás az, hogy milyen hibák vezettek a téves ítélethez. Több esetben is hibát jelentett a téves felismerés, például a „kancsal spanyol” esetében, vagy az olasz esetek közül Zuncheddu eseténél, aki 33 évet töltött börtönben a téves felismerés miatt. Emberölési eseteknél többször is megfigyelhető volt a koholt gyanú, illetve a valamelyest ’konceptuális per’ jelleg egyes esetekben, ez főleg Sacco és Vanzetti ügyénél jelent meg nagyon látványosan, de a két rendőr lelövéséért 22 évet börtönben töltött feltételezett, majd ártatlannak bizonyult „elkövető” esetében is szerepet játszott a téves ítélet kialakulásában. Emögött az is állhat, hogy az emberölés a társadalom szemében talán a lehető legsúlyosabb bűncselekmény, és egy ilyen esetről erősen megjelenik az az elvárás, hogy a hatóságok tudjanak elkövetőt „prezentálni”. De emiatt történt Mexikóban hamis bizonyítékokkal egy emberrablási

ügyben is a francia személy megvádolása is. Emellett ahogy szó esett már az olasz híres személyiségekkel szembeni „karaktergyilkos” esetekről, ott is az alaptalan vádak, nem elégséges mennyiségű vagy minőségű bizonyíték miatt kerülhetett sor a terheltté válásra. A guatemalai esetről a hamis beismerő vallomáshoz hasonló történetet láthatunk, ahogyan a bevándorolt terhelt a nyelvet nem elég alaposan ismerve „magára vállalta” az elkövetést. Az eljárás szabálytalansága, vagy legalábbis nem kellően körültekintő lefolytatása számos esetről vezetett hibához, ilyen volt például a spanyol eseteknél a holland állampolgár elrablásánál a nyomozás nem elégséges ideje, vagy Angelo Massaro esete, aki egy hibásan legépzett jegyzőkönyv miatt töltött 21 évet börtönben. Végül pedig az az eset is tanulságos, ahol a terrorcselekmény után maradt ujjnyomot hiányosan azonosították, vagyis a szakértői tevékenység, nem elég alapos vizsgálat vezetett a téves eredményhez.

A spanyol és olasz nyelvterületek összevetése Magyarországgal

A Magyarországon előforduló kriminalisztikai hibákat a következőképpen lehet csoportosítani.

1. A kriminalisztika belső tagozódása szerint:
 - a) krimináltaktikai (például felismerésre bemutatás hibái, perszeverantikus verziófelfogás);
 - b) krimináltechnikai (például rossz rögzítés, bűnjel elvesztése);
 - c) metodikai (például banki igazolások be nem gyűjtése, számítógép helytelenül történő lefoglalása).
2. A kriminalisztikai azonosítási piramis építőkövei szerinti hibacsoportok:
 - a) a hét kriminalisztikai kérdéssel kapcsolatos általános jellegű hibák (például idővesztés, késedelmesség);
 - b) a nyomokkal kapcsolatos hibák (például „nyomsértés”, téves azonosítás);
 - c) anyagmaradványokkal kapcsolatos hibák (például kontamináció, téves azonosítás);
 - d) vallomásokkal kapcsolatos hibák (például hamis beismerés, téves felismerés);
 - e) okiratok (például a szakvélemények hibái, hamis iratok fel nem ismerése).
3. A hibaveszélyesség („veszélyskála”) fokai szerint:
 - a) „justizmord” veszélyű (kiemelten veszélyes- „legveszélyesebb” kategória): például felismerésre bemutatás elhibázása, tévedő tanúk vallomásai, hamis beismerés, téves szakvélemény;
 - b) veszélyes (nem lesz általában felelősségre vonás): például bizonyítási kísérlet hibái, kutatási hiba, poligráfos téves kizárás, téves szagazonosítás;
 - c) kevésbé „veszélyes” (kisebb jelentőségű): például alaptalan poligráfos terhelés.
4. Tettes vagy vélt tettes szempontjából nézve a hibák lehetnek:
 - a) a tettes vagy vélt tettes javára szóló: például poligráf téves kizárása, tanú tévedése;
 - b) a tettes vagy vélt tettes terhére szóló: például poligráf téves terhelése, tanú tévedése, hamis beismerés.
5. A hibázás láthatósága szerint:
 - a) nyílt hibák (az imént felsoroltak);
 - b) titkos hibák (titkos eszközök, erők és módszerek felhasználásánál elkövethető hibák, például: téves informátori jelentés).
6. A hiba „elkövetési helye” szerint lehet:
 - a) nyomozási szakban;
 - b) közbenső eljárásban;

c) bírósági szakban.⁵⁰

A következőkben pedig a dolgozatban felsorolt spanyol, illetve olasz nyelvterületi eseteket jellemzem abból a szempontból, hogy az azoknál felismerhető hibák mennyiben illeszthetők be a magyarországi jellemző hibák közé, melyeket az imént soroltam fel.

A kriminalisztika belső tagozódása szerinti krimináltaktikai hibáról beszélhetünk a „kancsal spanyol” ügyében és Zuncheddu ügyében is, mert bár mindkét esetben végül maga a tanú is elhibázta a felismerést, a tanúknak a hatóságok által történő „irányítása” is hozzájárult ahhoz, hogy hibás felismerés szülessen.

Az amerikai-olasz Sacco és Vanzetti-ügyben a „konceptiós per” jelleggel összefüggően megfigyelhető volt a bíróság perszeverantikus ragaszkodása az ő bűnösségükhöz, még akkor is, amikor már előkerült volna a valódi elkövető. Valamelyest hasonló helyzet volt a spanyol Wanninkhof-ügynél is, nem vették kellően figyelembe az ártatlanságra utaló bizonyítékokat, ám ott legalább amikor fény derült a valódi elkövető kilétére, nem ragaszkodtak tovább a korábbi verzióhoz.

A kriminalisztikai azonosítási piramis építőkövei szerinti hibacsoportok között például az ujjnyom téves azonosítása történt a madridi vasúti robbantásos terrorista ügy esetében, ahol végül egy ártatlan személy két hetet töltött letartóztatásban, mire megtalálták az ujjnyom valódi tulajdonosát.

Mivel jelen dolgozat justizmord „súlyosságú” esetekre koncentrál, ezért a tárgyalt eseteknél a hibák súlyossága is ilyen, mint például az előbbieken is felsorolt elhibázott felismerésre bemutatás (együtt a tévedő tanúkkal is), vagy a téves szakvélemény az ujjnyom azonosításánál.

A vizsgált esetek többségében a vélt (és végül mint kiderült, nem a valós) tettes terhére történtek a hibák, ez alól egy kivétel a marbellai emberrablás esete, amelynél a mulasztás (nem kellő ideig folytatott nyomozás) miatt a vélhető elkövetők „megmenekültek”.

A hibázás láthatósága szerint azért nehezebb csoportosítani az eseteket, mert a titkos hibák, ha történtek is, de nem voltak fellelhetőek az egyes esetekről szóló forrásokban, ugyanakkor a nyílt hibákról – különösen a több éves, évtizedes eseteknél – részletesebb információi vannak már a nyilvánosságnak.

⁵⁰ Fenyvesi, 2014., 173. oldal

A hiba „elkövetési helye” szempontjából változatosak az esetek. Voltak olyanok is, ahol a nyomozás során történt a hiba, mint például Gigi Sabani vagy Lelio Luttazzi esete, ahol végül rövid letartóztatásban töltött idő után fény derült a tévedésre, ugyanakkor olyan ügyek is voltak, ahol a megfelelő bizonyítékok megvoltak, csak a bíróság nem azoknak megfelelően hozott ítéletet, mint például a már többször is emlegetett Sacco és Vanzetti ügyben. De olyan is előfordult, hogy nem kizárólag az egyik vagy a másik szakban történt hiba, ezt láthatjuk például Zuncheddu ügyében, ahol a téves felismerés továbbment a téves ítéletig is.

Összegzés, konklúzió

Áttekintve néhány olasz, illetve spanyol nyelvterületi esetet, összehasonlítva ezeket egymással és a magyarországi viszonylatokkal azt tudtam megállapítani, hogy számos hasonlóság vehető észre mind a spanyol és olasz eseteknél észlelhető hibák között, mind ezen esetek és a magyarországi tipikus hibák között. Ennek okát elsősorban abban látom, hogy a büntetőeljárás során elkövethető hibák sok esetben az emberi tényezőkön múlnak, akár a hatósági oldalról, akár a résztvevők, például tanúk oldaláról.

Emellett persze különbségek is felbukkantak az országok között, amelynek oka lehet akár az országok különböző politikai berendezkedése és az emiatt fellépő feszültségek (mint láthattuk azt az olasz anarchisták eseténél), vagy például a hatóságok előnytelen aktuális helyzete (mint azt láthattuk a mexikói ügyben).

Ekkora esetszám vizsgálata nem adhat részletes és pontos képet arról, hogy melyek a leggyakoribb kriminalisztikai hibák akár az olasz, akár a spanyol nyelvterületeken, így az olyan általános kijelentések megtételétől is tartózkodnék, mint az, hogy minden országban ugyanazok a legjellemzőbb justizmordhoz vezető hibák, ugyanakkor mégiscsak finoman utalnék arra egyfajta konklúzióként, hogy „nincs új a nap alatt” („Nihil sub sole novum”), éppen annak okán, hogy kevés, véletlenszerűen kiválasztott híres eset került általam kiválasztásra a kutatásba, és mégis számos hasonlóságot véltem felfedezni az esetek között.

A büntetőeljárásban dolgozó személyek különösen nehéz helyzetben vannak abból a szempontból, hogy a társadalomnak kiemelkedően erős elvárása van feléjük abban az irányban, hogy ne hibázzanak, hiszen ez nem megengedhető. Ez racionálisan végiggondolva egy teljesen jogos elvárás, ugyanakkor mégsem tud soha hiánytalanul megvalósulni, hiszen az emberi tevékenységnek, munkának, így a büntetőeljárásban dolgozók munkájának is nem kívánatos, mégis létező velejárói az időnként elkövetett hibák. És hogy miért is érdemes ezekkel a hibákkal foglalkozni, ha már megtörténtek? Minden egyes justizmord eset egyedi, és ezzel együtt egyedi tanulságot is hordoz magában a jövő gyakorló jogásza számára. Kutatásom célja az volt, hogy rávilágítsak ezekre a tanulságokra, amelyekből mind a joghallgatók, mind a már végzett jogászok okulhatnak.

Irodalomjegyzék

1. Pascal, Blaise: Gondolatok, Budapest, Gondolat Kiadó, 1978.
2. Ludwig von Schlözer, August: Abermaliger JustizMord in der Schweiz. In: Göttinger Stats-Anzeigen, 2., 1782.
3. Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2014.
4. Móczi Korina: Kriminalisztikai hibák a német nyelvterületeken. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2021.
5. Mostar, Herrmann: Unschuldig verurteilt! Aus der Chronik der Justizmorde. Herbig-Verlag, München/ Berlin, 1979.
6. <https://www.lawinfo.com/resources/criminal-defense/what-is-blackstone-s-formulation-in-criminal.html> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)
7. Gilliéron, Gwladys: Strafbefehlsverfahren und plea bargaining als Quelle von Fehlurteilen. Schulthess Juristische Medien AG, Zürich, 2010.
8. Hellwig, Albert: Justizirrtümer. J. C. C. Bruns, Minden, 1914.
9. Kajtár István – Herger Csabáné: Egyetemes állam- és jogtörténet, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2014.
10. Beccaria, Cesare (ford.: Madarász Imre): A bűnökről és büntetésekről. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998.
11. Király Tibor: Büntetőítélet a jog határán. Tanulmány a perbeli igazságról és valószínűségről. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972.
12. Hajdu Lajos: A felvilágosodás büntető eljárásjogi követelése. In: Tóth Mihály (szerk.): Büntető eljárásjogi olvasókönyv. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
13. <https://www.britannica.com/topic/Spanish-language> (utolsó letöltés: 2024. 10. 01.)
14. <https://www.britannica.com/topic/Italian-language> (utolsó letöltés: 2024. 10. 01.)
15. <https://repositori.udl.cat/server/api/core/bitstreams/9c237dbe-1f7d-4986-a171-962ed78d9043/content> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)
16. <https://elpais.com/podcasts/hoy-en-el-pais/2023-07-03/podcast-cuando-prescribe-una-historia.html> (utolsó letöltés: 2024. 10. 24.)
17. <https://www.gehove.de/irrtum/irrtfall.html#Schielender%20Spanier> (utolsó letöltés: 2024. 10. 08.)
18. <https://www.gehove.de/irrtum/irrtfall.html#Fall%20Wanninkhof> (utolsó letöltés: 2024. 10. 08.)

19. Zabell, S. L.: Fingerprint Evidence. Journal of Law and Police, 2005/3. 15.
20. <https://www.diariosur.es/sucesos/caso-jamal-secuestrado-2020-marbella-anulan-causa-cinco-sospechosos-error-judicial-malaga-20230414195306-nt.html?ref=https%3A%2F%2Fwww.diariosur.es%2Fsucesos%2Fcaso-jamal-secuestrado-2020-marbella-anulan-causa-cinco-sospechosos-error-judicial-malaga-20230414195306-nt.html> (utolsó letöltés: 2024. 10. 22.)
21. <https://psiquiatrianet.wordpress.com/2023/02/15/prision-indebida-indemnizaciones-de-la-objetividad-a-la-subjetividad/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 21.)
22. <https://www.gehove.de/irrtum/irrtfall.html#Florence%20Cassez> (utolsó letöltés: 2024. 10. 08.)
23. <https://es.euronews.com/2022/05/23/guatemala-siete-anos-presa-en-mexico-por-una-injusticia> (utolsó letöltés: 2024. 10. 22.)
24. <https://ahora.com.pe/el-viaje-de-las-mulas-de-peru-a-espana-desmantelan-red-de-trafico-de-drogas/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 25.)
25. <https://www.gehove.de/irrtum/irrtfall.html#Barill%C3%A0> (utolsó letöltés: 2024. 10. 08.)
26. <https://www.gehove.de/irrtum/irrtfall.html#Giuseppe%20Gulotta> (utolsó letöltés: 2024. 10. 08.)
27. <https://www.britannica.com/biography/Sacco-and-Vanzetti> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)
28. <https://www.errorigiudiziari.com/franco-califano-in-carcere-innocente/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)
29. <https://www.errorigiudiziari.com/caso-tortora-storia/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)
30. <https://www.errorigiudiziari.com/angelo-massaro-21-anni-carcere-innocente/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)
31. <https://www.errorigiudiziari.com/da-luttazzi-a-sabani-come-rovinare-vita-e-carriera-a-un-vip/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)
32. <https://www.errorigiudiziari.com/serena-grandi-60mila-euro-come-risarcimento-per-ingiusta-detenzione/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)
33. <https://www.errorigiudiziari.com/muore-il-conduttore-gigi-sabani-una-carriera-segnata-da-uno-scandalo/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)
34. <https://www.errorigiudiziari.com/zuncheddu-errore-giudiziario-italiano-piu-grave-di-sempre/> (utolsó letöltés: 2024. 10. 20.)